

המדבר המתעורר

ארץ זבת חילות ונפתח

אחרי שנת 1973 נוצר דימוי חדש לממלכת המדבר של ערביה הסעודית כמעצמת-על פיננסית. דימוי זה נשען על העובדה המדהימה שכ-20% מעתרות הנפט העולמית אצורים בתחומיה של הממלכה, ובשנת 1975 הפיקה סעודיה 12.5% מייצור הנפט העולמי, כיוצא נפט גולמי מייצור מדינות המפרץ כוללות משנת 1976 האילן. חוגי אופ"ק אמרו את ערפי הפטר-דולארים שיצטברו בידי חברות האירגון בשנת 1980 בכ-350 מיליארד דולאר. חלק נכבד מעודפים אלה ישכנו ככוד באוצר הסעודי. לפי אומדני ה"בנק-אופ"ק-אנגלנד" הסתכמו העודפים בשנת 1974 בכסום של 55 מיליארד דולאר. לשבע המדינות העשיריות הגדולות ביותר היה גרעון כולל של כ-25 מיליארד דולאר באותה שנה, היתרה - למעלה מ-30 מיליארד דולאר - התחלקה בין הארצות העשיריות הקטנות יותר והמדינות המתפתחות.

לוח 1: ההכנסות מנפט של המדינות הערביות העיקריות (מיליוני ד'.)

שנה	1975	1974	1973	1972
סעודיה	27,000	20,000	8,200	3,107
כווית	8,040	7,000	2,800	1,657
לוב	5,100	7,600	2,100	1,598
יריאק	7,600	6,800	1,900	575
אברדי'י	4,300	4,100	1,900	551
אליג'יריה	3,570	3,700	900	700
קטר	1,750	1,600	500	225
סה'מ	57,440	50,800	17,400	8,413

מרחקים אוויריים (ק"מ)

מרחק	אילת - יבנה	אילת - אופיה	אילת - ערב הסעודית
205	235	360	450

המערכת הגיאופוליטית והמרחב

אין ספק, כי סעודיה הינה מדינה יבשית מובהקת והתבולה האווירית הפנימית היא המצעי היבשתי החשוב ביותר במערכת גבולותיה לא התוו בשטח הם שניים במחלקת כל אימת וצדים סיפוי נפט בקרבם. הדברים אמורים במיוחד במזרח המזרח, לאורך חופי המפרץ הפרסי ועברו הפנימי של הרי עומאן. בתחומי הממלכה משתרעים כ-1,750 ק"מ מחופי ים סוף ומפרץ אילת. דא עקב, שחולעים משהם עקב הגישה הטופוגראפית הקשה הוחתף הסחר זה שרבות אלטרטיביות ונתיבות רודות. המעצמה הראשית לשייט הינם ספורים, הטיב שבכולם הוא נמל ג'דה, המשרת את אנדז'ערדים של מה ואת הממלכה כולה. וקנא בשנים האחרונות עושה סעודיה מאצמם מרצעים להכשיר מרצעים נוספים כחופים אלה, כגון - מהנה, במפרץ אילת, כ-160 ק"מ בלבד מדרום לעקבה לאלית; וכן וואן, וג'ומ'ו ונג'ום שבחופי ים סוף.

מיעוט זה עולה, כי בעייתה הבטוחית של סעודיה נעוצה באיכות אגפה המרוחקים מאוד זה מזה, והדעיפות עליונה נתונה למרחב המפרץ הפרסי, מקור עושרה, משאביה וחסונה הספיי של ממלכת-המדבר. וכן מתחלק המערך הצבאי-טכנוני של המדינה ל-4 פיקודים: הפיקוד המזרחי, שמפקחתו כ'דרהאן, חולש על מרחב המפרץ הפרסי ומחזות הנפט. הפיקוד המרכזי ממוקם בכירה איראן, ומאבטח את מוקדי-הכוח הממלכתיים של המדינה. הפיקוד הדרומי - ממוקם בק'מ-מדי-משייט, כ-120 ק"מ צפונית לגבול תימן, ונועד בעבר (1962-1967) לבלום את המלישה הצרפתית והממלכות האחרונים בחימן. ואילו הפיקוד הצפוני-מערבי ממוקם בתבוב, 195 ק"מ דרומית-מזרחית נמל עקבה הירדני. במעגלו ומרחביה של פיקוד זה נכללים הנגב, סיני ומפרץ אילת. האמאן-ריאד-טהראן אמור האבטח את מרחב זה. מעיד במפורש ובעליל על העירכותה של סעודיה מדינת עימות בפועל מל ישראלי.

היערכות המדינית הנוכחית

ירבותיה הנוכחית של סעודיה, להוציא את ישראל, הן ר'דת' (הרפובליקה של דרום תימן), ובמדיה מסוימת-נג'ום עיראק, יחסי סעודיה עם צפון-תימן שופרו לאין ערוך מאז פינוי הצבא המצרי מחימן (1967) וקץ מלחמת האזרחים. משנות ה-70 אילך נוסבה סעודיה במחנה ממוני כשישיר הרפובליקני המתון שבצבעו עושה מאמצים רבים לניטרול ההשפעה הסובייטית בדרום-ערב ובקרן-אפריקה.

הצלחתה האחרונה של ריאד התבטאה בחילוזה של סומאליה ממעגל ההשפעה הסובייטית. יחסי סעודיה-כווית הינם תכונים לחלוטין מאז חילוק השתיים בכינון את האוורד הנריטאלי (1969) העשירי בפנט. היריבות המוסווה והמסורתית עם איראן, מעצמת-הנפט מצדו השני של המפרץ הפרסי, שוטשה ודעכה נוכח האינטרס המשותף של השתיים בשמירה על המהלך השקט של הפקת הנפט מהמפרץ ומחופי ועל חופשי השייט במפרץ הפרסי. ציר קאבור-ריאד-טהראן אמור להיות את עמוד החוץ לאסטרטגיה הכלכלית-הצבאית של ארה"ב במזרח. הסכסוכים הטריטוריאליים עם סולטנות עומאן-מסקט הפרדאגית של צפון-עומאן בארשות אבר'די-כ' שכן והורדמ. גם העוינות הממושכת עם עיראק הבעתיסית קתה בשנים האחרונות בנין אינטרס'י הנפט והתחרות בשולחנות באופ"ק ועקב השלמה המאסיבית של עיראק עם הירבונתה של נוית ועצמאותה. בורה הבין-ערבית תומכת סעודיה עמדה מרכזית, המקינה מתוך נתיב-אלוות-מוצ'הרת כסוכנים הבין-ערביים. המנגנונים הדילומטיים של ריאד חותרים בתמורה לשקך את היריבויות הפלמיטיות בעולם הערבי כרות מענקים, מרצעים ומלונות. מדיניות בעולתה על עיר הקודש של האיסלאם. המתון האנוני הודמו לאחרונה בתגובותיה הדי-משמעות של ריאד על ביקור סאדאת בארצות-ברית. באמצעות מענקים כספיים והבטחת לורב מנסה סעודיה לקנות את יריבויותיהן של מדינות ערב כמאבקיהן ההדדיים. לפי ארה"ב העולם הערבי לובשת ערכי-סעודית ארשת מתונה

במפרץ הפרסי מקרב אורכו הכולל של החוף הסעודי לכ-500 ק"מ. הפעילות הכלכלית והתובלתית מתמקדת בעיקר באי-טובה ודמאם, כשהדי-הנפט הושפע ביותר בעולם שמתרע בגיורה או לאורך כ-180 ק"מ על ציר סוכ-צפון. שדה ענק זה, יצוא, מורכב ממספר שדות משניים (אינאר, חומף, אבקיק, סראן ועוד). לצידו מופעלים שדות נפט חריגים-יוצאים ונתיבות גולים (סאגאי, חאנ'י, מנהי, סקיף, אבר-ספ'א ויח'רים). שכנותה הטריטוריאלית של סעודיה בכירה וזו כניסיות כוית, קטר וחבריי. הללו אינם מהוות גורמים מאיימים מבחינה צבאית. איפאק-מטרא, מן הן אותן מבחינה כלכלית ובטוחית תחת כנפיה של סעודיה.

כשליש ממרחבה הדרומית-מזרחי של הממלכה אינו אלא שיימון של חולות נודדים (רובע אל-ח'אל, הרובע הרק), שכשמו כן הוא. מיפוי ראשוני של דיונות ענק אלה בוצע בשלהי מה'צ"ה השנייה בעזרת הצלומי-אוויר. בשלחיו המזרחיים של השימון הגדול נחצו שדות נפט פזורים על למורדותיהם של ערבי-מפרץ הפרסי. מחלוקת הריפות על משכיבה גיאולוגית את קרקעית המפרץ הפרסי. מחלוקת הריפות על תוא הגבול התנהלו בעבר בין סעודיה לבין סולטנות עומאן-מסקט מהז וניסיות אבר'די-כ' מזה. מבחינה גיאור-טכנונית מפרדי אוקינוס החולות הג'ל בין סעודיה לבין שכנתה הדרומית ביותר - ר'דת' (הרפובליקה של דרום תימן), כשוו האחרונה משמשת כמקוד ההרקיאל והמחסי ביותר ככל ת'צ'א ערב, ובמים האחרונים מש חלו בה התמכות אלימות.

באגפה הצפונית של הממלכה חוסם מידבר חולות אחר נפרד גירה ניכרת מגבולותיהן המשותפים של סעודיה, ירדן ועיראק. ניתוח המיבנה הגיאופוליטי הכולל של ממלכת המידבר למד על מערך גיאוגרפי-צפוני-גאולוגי עם שני מקדי פיתוח כלכליים מתחרים: מערבית-הנג'ום העירוני של מה-סאף-ג'דה, התמך בעורף חקלאי-תפוחי ומאסטט-מרכיב - במורת - התלכוד החורשית-מרכיב-מרכיב של נפט המפרץ הפרסי. כ-1,600 ק"מ ארויים מפרדיים בין נמל ג'דה ל-כי-סוף לבין ד'רהאן במפרץ הפרסי. המרחב המרכזי, רמת נג'ד, יצב מוכלעת דמוגראפית מסימת (הכירה - ריאד) - רמת הנפט מתמקדת בחולות-ביניים מוקדות ותיקשורתית בין שני האגפים המרוחקים. לחסימת מרחב-החולות הנודדים כדרום (רובע אל-ח'אל) - המקוד של חיץ אסטרטגי מובהק בין סעודיה לבין ר'דת', ובמדיה מסוימת - גם עם תימן, בצפון - קיימת, כוכוב, חסימה חלקית בווה- ירדן ועיראק באמצעות חולות הנפרד. הריב הפומטציאלי והעכשווי היא עיראק.

עמיהוד ישראל

מעצירת כגורם קרסן אירגון אופ"ק, הכולם את לחצי החברות האחרות העולאת מחרי הנפט. סעודיה ספוגה במובלט את המיכתה בחולות והעופות על בני סולטנותות שלמה. התכונה המכלית המצטייטת נוחה מאוד ל'ארה', והיא מלמדת על מדיניות מאופקת, ללא נקיטת פעולה מפורשת לצד זה או אחר בעולם הערבי, וכן על חמירה, שקטה אך נמרצת, כלמית ההתפשטות הסובייטית וההרחקתה מן המהות' וכן מקרן-אפריקה.

כבעלת-הנפט סעודיה היא גם בעלת הדעה בעולם הערבי. מבחינה מוסלמית-דמית רואה עצמה ערב-סעודית כנושאת הדגל נגד ישראל במאבק על קודשי האיסלאם בפרס השטחים המוחזקים כבלו. הארגון-סעודי-הח'וואסמית מאפשרת לסעודיה לנקוט עמדה ארסית בעוינותה לישראל.

היצירות-מדומה והמהפכה - קרובה

חף'ת המונה השלוה והאמנות, ששורטה עליל במשקפת את מעמדה וייצובתה של סעודיה, ניתן לקבוע בספקנות חריג-שמעית, כי אותה יצירות פנימית הינה המדינה, השקט - מכשיר על בוא העברה, הרגיעה היוצנית תתנף כפתאומית אלימה ובזעזועים אדירים, שימוטט את אל מרקמו השמיני המפרז של המישר.

אין טעם להתנבא על העתיד. אולם באורח ידעויות יארוננו צונעת מדעית במישרין לקראת קריסה היפוי ייצוביות עקב התחלק הוטיודי הפיקוד את הממלכה, שקיעו - צליקת שחיתות צבאית מודרנית במהלך נמר ובאבולוציה גוברת הולכת. המודרניזציה הצבאית מתוה מעין חריב-דמוקרטית שתקעקע את אריות המישר הנוכחי ותציג את האויב-המנוגד נדמה וחוסרת-אינים.

משת מוקוי הכוח הפנימיים של סעודיה העכשווית נשענים על אישיות המלך, נסיכי בית-המלוכה, מוצעת חכמי הדת (העולמית), האמירים וראשי-השבטעים הגדולים, וכן המינהל המכלית. סמכו הדברים שדוקא הגוף האחרון אמור להיות פתוח לשינויים לתחודשים. אולם לא ממנו תיפתח הריה. הסכנה הפומטציאליית האמיתית צפונה בהפרת האיזון בין הכוחות המיוזנים של הממלכה. הללו מאורגנים כ-43 מסגרות נפרדות: 47,000 אנשי צבאי-קבע; 16,000 חיילי המישר-הלאומי, המורכב מלוחמים כפויים. האזור לאבטח את כסות-הנפט והבטוחו השוטף של אווריי-הנפט, וכן להוות עורר כנגדו של הצבא ומישיק-נגד; כ-3,000 חיילי המישר-המכלית; מנג'ד, שיעום מסתכם בהגנה על בית-המלוכה; כ-6,500 נדרמים-שוטרים העוסלים על מישרות-החתיים.

חף'ת אכני נוסף, מוצעת את כל המינגרות הללו בעזרת שירותי-בטוחו נדריים. המשולבים במערכת נן במיפלסים אופטיים והן בעקמונות אנכיות. החלוקה המינגרותית הנפרדת נועדה, כמובן, ליצב אונים ובלמים בין הכוחות המיוזנים לבין עצמם. אולם יחסי הכוחות הפנימיים מפורים והולכים לטובת צבאית-קבע, המהוות את המשא העיקרי לתהליכי המודרניזציה. גוף זה עובר בצעם החודשים האחרונים סלקלה רעיונית ומורדת, שעיניה בהרחבת התמית העצמית ולעצמיות, בתקפת יחודית-משוגה, בהכשרה טכנית חרבות וכתחליף-מקצועות אילת, נוכח ההכנות לליקוי נשק ומערכת חימוש. הפרת המאון הפנימי בין המינגרות הצבאית של סעודיה הינה מפיל יוצא של תוכנית החימוש וההכנה הגראנדיוזיות. עיסקת מסוסי ה'75' היא רק אחת מהן.

תשובות רבה מיוחסת לאיבטוח מרכזי ההתעצמות הסעודית וסדר-ההשפעה המרכזיים שלהם. המאמץ העיקרי של הממלכה הסעודית מופנה לעבר הפיקוד הצפוני-מערבי, שמפקדתו מוצבת בתבוב. סימני החיזיוניים של המאמץ ניכרים בהכשרות שדות-העופה מודרנית ומיחזקים צבאיים משלימים, בפריעת דריכט ותמיכים לעבר ים סוף ומפרץ אילת, בחידושם של מעגניו ושיפועם (מקנא, וואג, ניבוע), ובחתירה להשלמת עיסקות רכש מאסיביות, שצוינון הכולל נישא אופי התקפי (הרחבת המטרייה-האווירית של הפיקוד הצפוני-מערבי ויצירת נוכחות של ספונות-טכני-מהירות במרחב ים-סוף ומפרץ אילת). סימנים אלה הם בחוקת מטרורים אדומים מקודת הצפית ישראלי. יש להניח, שהמעוך החדש והמתוגבר הזה יגלה אפקטיביות מסוימת כבר בשלהי שנת 1979 ובמרוצת שנת 1980.

אלם על או יתרבו הסיכויים להתמוכות מדיניות מרחיקות לכת בסעודיה. מה שמקבל בואשינגטון כממלכה שמרנית-ייצוב, המגנלת מדיניות חוץ מופכות והוריה - עשוייה להתגלות, בהקף ארטילרי וכמהה טקטיים מעל ריאד, פרודנות צבאית הכפככה, משוססת, מכללת, ושוטפת מרחי-דמים. העיתוי להפתח אלים זה אינו ברור. אולם כחי ומחור, שהאמריקאים יוצקים שמן על לגלגי המהפך הצבאי האלים בתוכנית החימוש והתינובו המאסיביות שלהם לצבא-ערב-הסעודית.

בשלהי שנת 1979, ואולי במרוצת שנת 1980, עלולה נתוני הדייה הגיאופוליטית לעבור המרות מרחיקות לכת. הקואליציה המתונה-המערבית של קאדר וריאד' עלולה לקרס תחתיה. בחיחי לשווח-הקרוב יש לישול כחשבוך מישתנים מהככנים הרי-גורל. והרי זו סיבה נוספת ונתיבת-חשיבות לשלוק מחדש את הצורך בנוכחות צבאית ישראלית בעומק סיני, בקרקדויו הדרומי, לאורך מפרץ-אילת בפרס ומישיק-בלו.